

ਬੰਧਨ-ਛੁਟਨ

ਭਾਗ-1

‘ਪਰਮਾਤਮਾ’, ਸੈਭੰ ਤੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ‘ਬੰਧਨ’ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ‘ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦ’ ਅਤੇ ‘ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ’ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅੰਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ‘ਆਜ਼ਾਦੀ ਜੀਵ ਦਾ ਜੱਦੀ ਹੱਕ’ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ, ਸਦਾ ਇਸ ਜੱਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਣ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ‘ਨੀਵੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ’ ਦੀ ‘ਗੁਲਾਮੀ’ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ‘ਬੰਧਨਾਂ’ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ‘ਜੱਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ’ ਖੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ‘ਬੰਧਨਾਂ’ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ—

ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ ਬੰਧਨਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਸਨਬੰਧੁ ॥
ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਸੁ ਬੰਧਨਾ ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲਤ੍ਰੁ ਸੁ ਧੰਧੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੫੧)
ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਬੰਧੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੬੦)
ਇਹੁ ਕੁਟੰਭੁ ਸਭੁ ਜੀਅ ਕੇ ਬੰਧਨ ਭਾਈ
ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ ਸੈਸਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੨)
ਭੂਲਿਓ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਉਰਝਾਇਓ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਓ ਲਾਲਚ ਲਗਿ
ਤਿਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਓ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੦੨)
ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥
ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੬੧)
ਧੰਧੇ ਧਾਵਤ ਜਗੁ ਬਾਧਿਆ ਨਾ ਬੁਝੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੧੦)
ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥
ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੋ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੭੫)

Emancipation from Worldly Entanglements Part 1

As the ‘Supreme Soul’ is self-illuminated and is the creator, It is not in any ‘bondage’ or ‘encumbrance’. In reality He is totally joyous, ‘completely independent’ and ‘carefree’. As a result of being the off-springs of such an independent and carefree Supreme Soul, it is the ‘hereditary right’ of every person to independent. For this reason in the innermost-consciousness of every man there is unknowingly a continuous pull of this hereditary independence. But man because of his ignorance, under the influence of passion, anger, greed, attachment, egotism etc and indulging in actions of the ‘enslavement’ of low mental sensual desires, remains entangled in many types of ‘bonds’ and has lost his hereditary independence. In Gurbani there is clear reference of these various ‘encumbrances’ (bonds) of man.

- 1 Rituals and religions are all just entanglements; bad and good are bound up with them. Those things done for the sake of children and spouse, in ego and attachment, are just more bonds. 551
- 2 In egotism, the soul is in bondage, and the Naam, the Name of the Lord, does not come to abide in the mind. 560
- 3 All of these relatives are like chains upon the soul, O Siblings of Destiny; the world is deluded by doubt. 602
- 4 My mind is deluded, entangled in Maya. Whatever I do, while engaged in greed, only serves to bind me down. 702
- 5 Crying out, "Mine! Mine!", he is bound in bondage. Entangled in Maya, he is reincarnated in heaven and hell. 761
- 6 The world is chasing after worldly affairs; caught and bound, it does not understand contemplative meditation. 1010
- 7 You can do anything, but whatever you do, only serves to tie your feet. 1075

ਮਨ ਕੇ ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ ਕਿਉ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬ ਛੁਟੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੮੮)

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਕਾ ਮੂਲੁ ॥

ਹਰਿ ਕੇ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਪੂਲੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੯)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੭੬)

ਸਰਵਰ ਪੰਖੀ ਹੋਕੜੋ ਫਾਹੀਵਾਲ ਪਚਾਸ ॥

ਇਹੁ ਤਨੁ ਲਹਰੀ ਗਠੁ ਥਿਆ ਸਚੇ ਤੇਰੀ ਆਸ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੮੪)

ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਆਜ਼ਾਦ' ਹਾਂ ਤੇ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ', 'ਭਾਣਾ' ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਰਜ਼ਾ (Divine order or discipline) ਵਿੱਚ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਿਵਾਏ ਇਨਸਾਨ ਦੇ— 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ 'ਰਜ਼ਾ', ਭਾਣਾ ਅਥਵਾ 'ਇਕ ਸੁਰਤ' (in tune) ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ (evolution) ਉਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਸੀਮਤ (limited) ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਜਾਂ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ, ਇਸੇ ਲਈ 'ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ' ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ (in tune with the Infinite), ਅਤੇ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ, ਇਸ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ, ਆਪਣੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ, ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ 'ਕਰਮ-ਬੱਧ' ਹੋ ਕੇ, ਆਪੂੰ ਘੜੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੇ ਇਹਨਾਂ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਬਾਬਤ ਇਉਂ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ—

ਮੇਰੇ ਜੀਅੜਿਆ ਪਰਦੇਸੀਆ ਕਿਤੁ ਪਵਹਿ ਜੰਜਾਲੇ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੯)

ਜਾਲੀ ਰੈਨਿ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੂਆ ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤੇਤੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯੦)

ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੰਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ ਛੂਟਸਿ ਮੂੜੇ ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯੦)

ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਫਾਹੀ ਫਾਸੈ ਕਉਆ ॥

ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ ਅਬ ਕਿਆ ਹੂਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩੫)

1 The mind is churning with so many waves of desire. How can one be emancipated in the Court of the Lord? 1088

2 Millions of rituals and actions taken are the root of entanglements. Without meditating and vibrating on the Lord, the mortal gathers only worthless bundles of straw. 1149

3 This mind is entangled in worldly affairs, creating more and more karma. Enchanted by Maya, it cries out in suffering forever. 1176

4 There is only one bird in the lake, but there are fifty trappers. This body is caught in the waves of desire. O my True Lord, You are my only hope! 1384

Although we are under the impression that we are 'independent' and can act according to our will, yet this is not true. In fact we are shackled in many types of worldly attachments. We and the whole creation have been created by the Lord God and are bound by His Divine order or discipline or nature. Except for man, the 8.4 million creatures are living according to the divine will or are in tune with Him. For this reason, their evolution is taking place upwards. Because of the limited intellect of these 8.4 million creatures, they cannot use their mind or cleverness; therefore they are moving in tune with the Infinite and are unable to go against the Divine Will. But God has given man capacious and sharp intellect. Coming under the influence of previous births and the colouring of our mind, we make wrong use of our sharp intellect through reasoning and scheming. In this way, bound by action and reaction, entangled in the worldly attachments of our self-created traditions, we are suffering away.

The Gurus have warned in Gurbani about these 'bonds' of man thus –

5 O my stranger soul, why do you fall into entanglements? 439

6 The night is a net, and the day is a net; there are as many traps as there are moments. 990

7 With relish and delight, you continually bite at the bait; you are trapped, you fool - how will you ever escape? 990

8 Again and again, the crow falls into the trap. Then he regrets it, but what can he do now? 935

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੀਵ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨਸਾਨ ਇਹ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ 'ਮਾਨਸਿਕ ਬੰਧਨਾਂ' ਤੋਂ ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਗਲਤ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਚੇਤ ਹੀ, ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜੰਜੀਰ ਘੜ-ਘੜ ਕੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੇਤੜੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੫)

ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ ਛੁੱਟਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਭੀ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ।

ਆਓ! ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਬੰਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ—

1. **ਹਉਮੈ ਦਾ ਬੰਧਨ**—'ਹਉਮੈ' ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ 'ਰਜ਼ਾ' ਵਿਚ ਚਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਉਮੈ ਵੇੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਲਈ 'ਰਜ਼ਾ' ਵਿਚ ਚਲਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ 'ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੋ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧)

ਇਸੇ ਕਾਰਨ—

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਬੰਧੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨਾ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੬੦)

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ
ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਚੇਤ ਹੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਇਸ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਬੱਧ ਨਹੀਂ ਹਨ।

Despite the warnings of Gurbani and many great souls, man is entangled in many types of 'bondages'. But because he is ignorant about these 'bondages', he thinks he is independent and he has no 'bondages'. Therefore he is not making any effort to liberate himself from these mental bondages. Moreover, through his ignorance, unconsciously indulging in wrong actions, he is daily being shackled in the bondages fashioned with the chains of fresh actions and is thus making the previous chain even more powerful.

1 O Nanak, as many as are the sins one commits, so many are the chains around his neck. 595

To alert man, Gurbani has explained clearly these various types of 'bondages' and has indicated how to evade and escape from them.

Come! Let us now discuss some types of human 'bondages' —

1 **Bondage of egotism** — 'Egotism' is the main reason for our actions and 'bondages'. If we learn the method of following the 'will' of divine Order, then we can escape the bondages of (our) ego-ridden actions. But following the 'will' is one thing, we are not even aware of the 'Divine Command'.

2 Everyone is subject to His Command; no one is beyond His Command. O Nanak, one who understands His Command, does not speak in ego. 1

For this reason —

3 In egotism, the soul is in bondage, and the Naam, the Name of the Lord, does not come to abide in the mind. 560

4 He indulges in egotism and pride, and falls into entanglements, but he does not meet the Lord by these devices. 642

Divine 'command' is peace and salvation giving for us. All other creatures are unknowingly and automatically following this command. For this reason they are more independent and comfortable than human beings and are not bound by action and reaction.

ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਅੰਸ' ਸਮਝਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਇਕ 'ਅੱਡਰੀ' ਹਸਤੀ ਸਮਝਣਾ। ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੀ 'ਹਉ' ਵਿਚ ਹੀ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਵੇਹੜੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈ ਕੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਪੁਤਲਾ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਦੁਸਟੀ ਪਾਈ ॥
ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੧)

ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਬਧੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੭)

ਬਾਧਿਓ ਆਪਨ ਹਉ ਹਉ ਬੰਧਾ ॥
ਦੋਸੁ ਦੇਤ ਆਗਹ ਕਉ ਅੰਧਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੮)

a ਹਉ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਜੰਮਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੁਆ ॥

b ਹਉ ਵਿਚਿ ਦਿਤਾ ਹਉ ਵਿਚਿ ਲਇਆ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਖਟਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥

c ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਚਿਆਰੁ ਕੂੜਿਆਰੁ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰੁ ॥

d ਹਉ ਵਿਚਿ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਹਸੈ ਹਉ ਵਿਚਿ ਰੋਵੈ ॥

e ਹਉ ਵਿਚਿ ਭਰਿਐ ਹਉ ਵਿਚਿ ਧੋਵੈ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਖੋਵੈ ॥

f ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੂਰਖੁ ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਿਆਣਾ ॥

ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ॥

g ਹਉ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਛਾਇਆ ॥

ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੰਤ ਉਪਾਇਆ ॥

i ਹਉਮੈ ਬੂਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥

ਗਿਆਨ ਵਿਗੁਣਾ ਕਥਿ ਕਥਿ ਲੂਝੈ ॥

j ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੀ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੁ ॥

ਜੇਹਾ ਵੇਖਹਿ ਤੇਹਾ ਵੇਖੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੬੬)

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥

ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੬)

In reality 'egotism' is regarding oneself as 'separate' entity instead of understanding and acknowledging oneself as an offspring of the Timeless Being. Man is born in 'egotism', indulges in ego-ridden actions, gets entangled in attachments and coming under control of the jaws of death remains entangled in the cycle of transmigration.

1 *This body is the puppet of Maya. The evil of egotism is within it. Coming and going through birth and death, the self-willed manmukhs lose their honour.* 31

2 *These beings are bound by pleasure and pain; they do their deeds in egotism.* 67

3 *Man is bound by the chains of his own egotism, selfishness and conceit. The spiritually blind place the blame on others.* 258

4 a *In ego they come, and in ego they go.*

In ego they are born, and in ego they die.

b *In ego they give, and in ego they take.*

In ego they earn, and in ego they lose.

c *In ego they become truthful or false.*

In ego they reflect on virtue and sin.

d *In ego they go to heaven or hell.*

In ego they laugh, and in ego they weep.

e *In ego they become dirty, and in ego they are washed clean.*

In ego they lose social status and class.

f *In ego they are ignorant, and in ego they are wise.*

They do not know the value of salvation and liberation.

g *In ego they love Maya, and in ego they are kept in darkness by it.*

Living in ego, mortal beings are created.

h *When one understands ego, then the Lord's gate is known.*

Without spiritual wisdom, they babble and argue.

i *O Nanak, by the Lord's Command, destiny is recorded.*

As the Lord sees us, so are we seen. 466

5 *This is the nature of ego, that people perform their actions in ego. This is the bondage of ego, that time and time again, they are reborn.*

466

ਹੁੰਮੈ ਅੰਦਰਿ ਖੜਕ ਹੈ ਖੜਕੇ ਖੜਕਿ ਵਿਹਾਇ ॥
 ਹੁੰਮੈ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਹੈ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੨)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥
 ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥
 (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਹਉ ਹਉ ਕਰਮ ਕਮਾਣੇ ॥
 ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਗਲਾਣੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੦੪)

2. 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਅਥਵਾ ਹਉਮੈ ਦੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਦੇ ਬੰਧਨ—'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦਾ ਖਿਆਲ ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਿਮੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਉਮੈ-ਵੱਡੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਅਧੀਨ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹੋਏ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ, ਇਹ ਮਾਲ-ਧਨ, ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ, ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਫਿਰ ਭੀ ਜੀਵ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝ ਕੇ 'ਜੱਫਾ' ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਉਤੇ 'ਅਪਣਤ' ਜਤਾਉਣੀ ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਇਆ 'ਨਿਸਚ' ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ, ਫਿਕਰ-ਚਿੰਤਾ ਆਦਿ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਇਹੁ ਧਨੁ ਸੰਪੰ ਮਾਇਆ ਝੂਠੀ ਅੰਤ ਛੋਡਿ ਚਲਿਆ ਪਛੁਤਾਈ ॥
 (ਪੰਨਾ-੭੭)

ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਿਗੁਣਾ ॥
 ਆਤਮੁ ਨ ਚੀਨੈ ਭਰਮੈ ਵਿਚਿ ਸੂਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੬੨)

ਬੰਧਨ ਅੰਧ ਕੂਪ ਗਿਹੁ ਮੇਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੮)

ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਜਾਨਤਾ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਬੰਧਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੦੦)

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥
 ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੬੧)

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੂਠਉ
 ਪਾਪ ਕਰਤ ਨਹ ਪਰੀ ਦਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੨੬)

1 In egotism, one is assailed by fear; he passes his life totally troubled by fear. Egotism is such a terrible disease; he dies, to be reincarnated - he continues coming and going. 592

2 He may remain devoted to worship and adoration, bowing his forehead to the floor, practicing the six religious rituals. He indulges in egotism and pride, and falls into entanglements, but he does not meet the Lord by these devices. 642

3 All the deeds done in egotism, are just chains around the neck. 1004

2 'Me-mineness' or the bondages of the 'desire' of egotism – The thought of 'me-mineness' emerges from egotism. The feeling of 'me-mineness' remains clinging to us day and night, even in our dreams. We act under this ego-ridden 'feeling', and experiencing its result we continue to suffer.

Knowing very well that this body, wealth, relations, land, property are all perishable and that none of them will accompany us (to the world hereafter), still we embrace and cling to them, regarding them as ours and are (thereby) shackled in the bondages of 'me-mineness'. To impose our 'ownership' upon these destructible things is the result of our mental doubt-fallacy. faith

In other words the ingrained 'faith or belief' in 'me-mineness' is indeed the root cause of man's problems, sufferings, worry-anxiety etc.

4 This wealth, property and Maya are false. In the end, you must leave these, and depart in sorrow. 77

5 Crying out, "Mine, mine!", they are ruined. They do not remember their souls; they are asleep in superstition. 362

6 Bound to household and possessions, the mortals are lost in the deep, dark pit. 388

7 He is concerned with 'mine and yours', and so he is held in bondage. 400

8 Crying out, "Mine! Mine!", he is bound in bondage. Entangled in Maya, he is reincarnated in heaven and hell. 761

9 Living in egotism and possessiveness, you are deluded; committing sins, you have no kindness for others. 826

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੪)

ਓਹਾ ਪੈਰਿ ਲੋਹਾਰੀ ॥

ਮਾਇਆ ਮੌਹੁ ਦੁਖੁ ਸਾਗਰੁ ਹੈ ਬਿਖੁ ਦੁਤਰੁ ਤਰਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥

ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਦੇ ਪਚਿ ਮੁਏ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੭)

3. ਸਰੀਰਕ ਬੰਧਨ—ਸਰੀਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਆਦਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਖਿਆਲ ਯਾ ਕਰਮ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਕਰਮ ਦੀ 'ਆਦਤ' ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰਮ ਸਾਡਾ 'ਸੁਭਾਉ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਭੀ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਭੀ ਸਰੀਰ ਆਪਣੀਆਂ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਈਆਂ ਆਦਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਏ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਉਹ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪੂੰ ਘੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ 'ਆਦਤਾਂ' ਦੇ 'ਗੁਲਾਮ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ—

ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੁਰਲਭ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਸਾਡਾ ਮੰਤਵ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਦਾ ਤੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਥਾਂ—ਚਟਪਟੇ, ਮਸਾਲੇਦਾਰ ਅਤੇ ਸੁਆਦਲੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ—ਪਰੌਠੇ, ਪੂਰੀਆਂ, ਕਚੌਰੀਆਂ, ਸਮੋਸੇ, ਪਕੌੜੇ, ਅਚਾਰ, ਚਟਣੀਆਂ, ਮਾਸ ਆਦਿ। ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਭੀ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਰਸਨਾ ਦੀ ਚੋਸ਼ਟਾ ਦੇ 'ਗੁਲਾਮ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ—ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਅਥਵਾ ਤੰਬਾਕੂ ਆਦਿ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਆਪੂੰ ਸਹੇੜੀ ਹੋਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀ 'ਗੁਲਾਮੀ' ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼, ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ।

L90.6

1 *Harbouring self-conceit and self-interest is just like placing chains around one's ankles.*

1004

2 *Emotional attachment to Maya is a treacherous ocean of pain and poison, which cannot be crossed. Screaming, "Mine, mine!", they rot and die; they pass their lives in egotism.* 1417

3 Physical Bondage – The body does not act on its own. It is a means through which our thoughts, desires, emotions and habits express themselves.

If some thought or action is repeatedly practised through the body, then it becomes the body's habit and that action becomes our nature. Even if we want to stop such unnecessary and harmful actions, the body continues to carry on according to the ingrained habits automatically and unknowingly. In this way we become 'slaves' of our self-carved or fashioned 'habits' from which it is extremely difficult to escape.

To clarify this topic, some examples are being given –

Human birth is difficult to attain and is invaluable. Taking care of it, keeping it healthy, hale and hearty and making appropriate use of it according to nature is our goal. But we, instead of eating simple and nourishing food, are getting used to eating – peppery, spicy and tasty dishes such as prauthay, puri, kachori, samosay, pakaurhay, achar, chatni, meat etc. – all of which are harmful to our health. Even if we come to know that they are harmful and we wish to avoid them, still we cannot give them up. In this way we become 'slaves' to the fancy of our tongue (or taste) as a result of which we acquire many types of illnesses.

Similarly, (continuous) use of alcohol or tobacco or other intoxicating materials leads to their habitual consumption. Despite experiencing their harmful effects, it is impossible to leave them and the consumers remaining trapped in their self imposed slavery experience suffering, affliction, sickness etc.

L90.6

ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਜੀਵ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ—ਅਫੀਮ, ਚਰਸ, ਗਾਂਜਾ, ਸੁੱਖਾ, ਹੀਰੋਇਨ (heroin), ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਆਦਿ ਜੋ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਖੌਤੀ ਨਵੀਨ ਸਭਿਅਤਾ ਭੀ ਇਸ 'ਨਸ਼ੀਲੀ-ਗੁਲਾਮੀ' ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਈ ਜੀਵ ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਕਸੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਕੌਮ, ਜਾਤ, ਪਾਤ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਇਹਨਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ 'ਗੁਲਾਮੀ' ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋ ਕੇ ਇਨਸਾਨ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖ-ਕਲੋਸ਼ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਭੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਸੁਰਖਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਰਕਮਈ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਭੋਗਣ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ (dynamic) ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਇਤਨਾ 'ਕਬਜ਼ਾ' ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ, ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ, ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 'ਕਾਬੂ' ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਫਿਲੋਸਫੀਆਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ—ਬਲਕਿ ਜਿਉਂ—ਜਿਉਂ ਅਖੌਤੀ ਨਵੀਨ ਸਭਿਅਤਾ (modern civilization) ਤਰੱਕੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸਾਡੀਆਂ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਭੀ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਅਤੇ 'ਵਿਕਸਿਤ' ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਧਨਿ ਬਾਧਿਆਂ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੨੮)

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋਈਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ 'ਧਰਮ' ਭੀ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਬਲਕਿ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵੱਧ-ਫੁੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਬਿਖੇ ਬਿਖੇ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤਜੀਅ ਨਹ ਜਾਈ ॥

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੫੫-੮੫੬)

Some people are also entrapped in various types of addictions - as opium, hemp flower preparation, ganja, some intoxicating herbs (canabis, indica) heroin, intoxicating pills etc - all of which ruin our lives. The so-called modern culture of western countries too has not been able to escape from this 'alcohol-slavery' and (these countries) are the pace setters for other countries.

Many people entangled in the slavery of base sensual desires indulge in many types of sins and acquire incurable diseases which ruin their valuable health.

These sensual desires are all pervading and human beings from every country, race, cast, creed are badly trapped in the 'slavery' of these inclinations, and immersed in them, human beings, despite experiencing extreme suffering-affliction, cannot escape or extricate themselves from them, and lead hell-like lives.

Experiencing base inclinations and sensual desires again and again or indulging continually in them, make them dynamic. These dynamic sensual desires can have such a 'grip' on our mind that even our (power of) deliberation, spiritual knowledge, rituals become incapable of putting reins on their dynamic effects.

Similarly our higher education, science and philosophies too have been unable to control these dynamic sensual desires - on the contrary, the more progress the so called modern civilisation makes the more subtle and developed our sensual desires become.

1 Everyone speaks of wisdom and meditation;

but bound in bondage, the whole world is wandering around in confusion. 728

The surprising thing is that even our religions of today, have become incapable of exercising control over those base sensual desires- on the contrary these sensual desires are increasing-expanding (proliferating) under the cover of religion.

2 I cannot escape my desire for sin and corruption.

I make all sorts of efforts to hold back from this desire, but it clings to me, again and again. 855

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇਮਾਨੇ ਲਫਜ਼ ਜੋੜਨ ਯਾ ਗਾਲ ਕੱਢਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਤਕੀਆ ਕਲਾਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਲੋੜੇ ਤੇ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੇ ਲਫਜ਼ ਸਾਡੀ 'ਗੁਫਤਾਰ' ਅਥਵਾ 'ਬੋਲੀ' ਨੂੰ ਭੀ ਹਾਸੋ-ਹੀਣਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਗੱਲ ਨਾਲ ਇਕ ਨੰਗੀ ਗਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੱਟ ਗਾਲ ਕੱਢ ਕੇ ਬੋਲਿਆ..... ਕਿਹੜਾ ਗਾਲ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਿਆਣੇ-ਬਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਗਾਲਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਭਿਅਤਾ ਹੀਣ ਗੰਦੀ ਆਦਤ ਦਾ ਇਤਨਾ ਆਦੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ 'ਗਾਲ' ਕੱਢਣੀ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲੋਕੀ 'ਗਾਲ' ਕੱਢੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਨੀਵੀਂ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਉਤੇ ਪੈਣਾ ਭੀ ਲਾਬਧੀ ਹੈ।

ਉਪਰਲੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪੂੰ ਘੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਬੇਵੱਸ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ 'ਅਹਿਸਾਸ' ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਕੀ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਸਰੀਰਕ ਪਲੋਸਾ-ਪਲਾਸੀ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਰਸ, ਸੁਆਦ, ਚੋਬਟਾ ਸਭ 'ਬੰਧਨ' ਹੀ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਲੋਸਾ-ਪਲਾਸੀ, ਅਫਨੇ-ਪਫਨੇ, ਪਾਲਨ-ਪੋਸਣ, ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ (make-up) ਤੇ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰਕ 'ਹੋਂਦ' ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ (importance) ਦੇ 'ਧੁਰੇ' ਉਦਾਲੇ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਧਿਆਨ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਭੀ ਸਾਡੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੋਤੜੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੫)

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭ ਮੂਲੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੬੫)

ਜੋਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ ਤੇਤੇ ਲਗਹਿ ਦੁਖ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੮੭)

4. ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਤੇ ਵਹਿਮਾਂ ਦੇ 'ਬੰਧਨ'—ਇਤਨੀ ਨਵੀਨ ਵਿਦਿਆ, ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਫਿਲੋਸਫੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਜੇ ਭੀ ਅਸੀਂ

Many people acquire the habit of using meaningless words or abusive language in their conversation – this is referred to as 'tekeaa kelaam' meaning favourite word or phrase habitually repeated in speech. These unnecessary and laughable words make our 'speech' or 'language' ludicrous as well.

As an example, one elderly doctor came to the 'sangat' (congregation). According to his habit he used naked profanity with ever utterance of his. When his attention was drawn towards this, he at once used the same abusive language and said... 'who is using abusive language?' This is proof that the grown up-responsibly doctor was not even aware of the naked profanities he indulged in. He had become so used to his uncultured filthy habit, that using abusive language had become a part of his life.

In villages people do not talk or converse without using some 'vulgar' abusive language (within an environment in which) our new society is manifesting itself, and this (situation) will inevitably influence the future generations.

The above example tells us that we are helpless in the slavery our self-carved or fashioned habits about which we (ourselves) are not even aware – let alone the arising of the thought of freeing (ourselves from them). Similarly, the pampering, make-up, taste, relish, desires of the body are indeed 'bondages'. The greater part of our lives attention and time is wasted on pampering, (skin) care, nurturing, make-up of the physical body.

Our mind, intellect and attention is revolving around the 'hub' linked to the importance attached to the feeling of the physical 'existence'. This is the reason why our whole body too, is one of the causes of our 'bondages'.

1 O Nanak, as many as are the sins one commits, so many are the chains around his neck. 595

2 This body is the source of all Maya; in love with duality, it is deluded by doubt. 1065

3 As many as are the pleasures of the body, so many are the pains which afflict it. 1287

4 The 'bondages' of rituals and superstitions - despite the existence of so much modern education, religious knowledge and philosophies, we are still

ਪੁਰਾਣੇ ਵਹਿਮਾਂ (**superstitions**) ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤੇ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ-ਧਿਆਨੀ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਵਹਿਮਾਂ' ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਰੀਸੋ-ਰੀਸੀ, ਬੱਧਾ-ਚੱਟੀ, ਅਣਜਾਣੇ ਬੇਲੋੜੇ, ਲੋਕ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਡੀ ਵਿਦਿਆ, ਵਿਗਿਆਨ, ਫਿਲੋਸਫੀ, ਅਖੌਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ— ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸਾਡੀ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਵਸਥਾ 'ਨਿਘਰਦੀ' ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਮ-ਕਿਸਮ ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਂਦੀ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਕਰੋੜ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ, ਫਕੀਰ, ਅਉਲੀਏ, ਦਿਗੰਬਰ, ਗੁਰੂ, ਧਰਮ ਦੇ ਠੋਕੇਦਾਰ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ 'ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ' ਅਤੇ 'ਵਹਿਮਾਂ' ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਇਉਂ ਖਿੱਚੀ ਹੈ—

ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਚਾਰਿ ਮੁਖਾਗਰ ਬਿਚਰੇ ॥
 ਤਪੇ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀਆ ਤੀਰਥਿ ਗਵਨੁ ਕਰੇ ॥
 ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਤੇ ਦੁਗੁਣੇ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਨਾਇ ॥
 ਰੰਗੁ ਨ ਲਗੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਸਰਪਰ ਨਰਕੇ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੦)

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥
 ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥
 ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥
 ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ॥
 ਮੋਨਿ ਭਇਓ ਕਰਪਾਤੀ ਰਹਿਓ ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਨ ਮਾਹੀ ॥
 ਤਟ ਤੀਰਥ ਸਭ ਧਰਤੀ ਭ੍ਰਮਿਓ ਦੁਬਿਧਾ ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ॥
 ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਬਸਿਓ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਏ ॥
 ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੇ ਲਖ ਜਤਨ ਕਰਾਏ ॥
 ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਾਨੁ ਦਾਤਾਰਾ ॥
 ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭੂਮਿ ਬਹੁ ਅਰਪੇ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਦੁਆਰਾ ॥

entangled in numerous rituals and superstitions based on old superstitions and suffering. The regret is that even our scholars and the learned have not been able to escape the bondages of these 'superstitions'. We remain in the bondages of rituals imitatively, under compulsion, unknowingly, unnecessarily and for public display.

In other words as our education, science, philosophy, the so-called culture and the so-called religions are developing, so also our physical, mental, and religious situation is 'sinking or regressing', and entangled in these various types of 'bondages' we are needlessly wasting away our invaluable lives.

It has been heard that in India there are about ten million so-called sadhus, saints, faqirs, holy men, naked ascetics, gurus, contractors of religion, but they themselves are entangled in the 'bondages' of many hollow rites-rituals and are entangling other truth-seekers as well.

1 People may recite by heart the Shaastras, the Simritees and the four Vedas; they may be ascetics, great, self-disciplined Yogis; they may visit sacred shrines of pilgrimage and perform the six ceremonial rituals, over and over again, performing worship services and ritual bathings. Even so, if they have not embraced love for the Supreme Lord God, then they shall surely go to hell. 70

- 2a They read scriptures, and contemplate the Vedas; they practice the inner cleansing techniques of Yoga, and control of the breath. But they cannot escape from the company of the five passions; they are increasingly bound to egotism. ||1||
- b O Beloved, this is not the way to meet the Lord; I have performed these rituals so many times. I have collapsed, exhausted, at the Door of my Lord Master; I pray that He may grant me a discerning intellect. ||Pause||
- c One may remain silent and use his hands as begging bowls, and wander naked in the forest. He may make pilgrimages to river banks and sacred shrines all over the world, but his sense of duality will not leave him. ||2||
- d His mind's desires may lead him to go and dwell at sacred places of pilgrimage, and offer his head to be sawn off; but this will not cause the filth of his mind to depart, even though he may make thousands of efforts. ||3||
- e He may give gifts of all sorts - gold, women, horses and elephants. He may make offerings of corn, clothes and land in abundance, but this will not lead him to the Lord's Door. ||4||

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥
 ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥
 ਜੋਗ ਸਿਧ ਆਸਣ ਚਉਰਾਸੀਹ ਏ ਭੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥
 ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਗਹਿਆ ॥
 (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ
 ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥
 ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ
 ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਓ ॥
 ਕੋਉ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ
 ਕੋਉ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥
 ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ
 ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥ (ਸਵੱਯੋ ਪਾ: ੧੦)

5. ਰਾਜਸੀ ਬੰਧਨ—ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ, ਬਲੈਕ, ਮਿਲਾਵਟ, ਕੁਨਬਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ, ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ, ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ, ਆਦਿ ਦੇ 'ਬੰਧਨ' ਵਿਚ ਅਜੇ ਭੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਤੇ ਤਾਕਤ ਇਸ ਨੀਵੀਂ ਰਾਜਸੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ ॥
 ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੫)
 ਦਰਸਨ ਦੇਖਿਐ ਦਇਆ ਨ ਹੋਇ ॥ ਲਏ ਦਿਤੇ ਵਿਣੁ ਰਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਰਾਜਾ ਨਿਆਉ ਕਰੇ ਹਥਿ ਹੋਇ ॥ ਕਹੈ ਖੁਦਾਇ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥
 (ਪੰਨਾ-੩੫੦)

ਰਾਜ ਕਹਾਵੈ ਹਉ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਬਾਧਿਓ ਨਲਿਨੀ ਕ੍ਰਮਿ ਸੁਆ ॥
 (ਪੰਨਾ-੪੦੭)

ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ ॥
 ਜਾਇ ਜਗਾਇਨ੍ ਬੈਠੇ ਸੁਤੇ ॥
 ਚਾਕਰ ਨਹਦਾ ਪਾਇਨ੍ ਘਾਉ ॥
 ਰਤੁ ਪਿਤੁ ਕੁਤਿਹੋ ਚਟਿ ਜਾਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੮੮)

f He may remain devoted to worship and adoration, bowing his forehead to the floor, practicing the six religious rituals.
 He indulges in egotism and pride, and falls into entanglements, but he does not meet the Lord by these devices. ||5||
 g He practices the eighty-four postures of Yoga, and acquires the supernatural powers of the Siddhas, but he gets tired of practicing these.
 He lives a long life, but is reincarnated again and again; he has not met with the Lord.
 641

1a Someone worshipped stone and placed it on his head.
 Someone hung the phallus (lingam) from his neck.

b Someone visualized God in the South
 and someone bowed his head towards the West.

c Some fool worships the idols
 and someone goes to worship the dead.

d The whole world is entangled in false rituals
 and has not known the secret of Lord-God. Sveyeh P 10 (V30)

5 Political Bondage – Although politically we are independent of the slavery of another country, yet we are still badly entrapped in the 'bondages' of bureaucracy, corruption, smuggling, adulteration, nepotism, dictatorship, factionalism etc. Much of our time and energy is spent in this low political struggle.

2 The Dark Age of Kali Yuga is the knife, and the kings are butchers; righteousness has sprouted wings and flown away.
 In this dark night of falsehood, the moon of Truth is not visible anywhere. 145

3 Beholding the sight of the petitioner, compassion is not aroused.
 No one lives without give and take.
 The king administers justice only if his palm is greased.
 No one is moved by the Name of God. 350

4 One who calls himself a king, and acts in ego and pride, is caught by his doubts, like a parrot in a trap. 407

5 The kings are tigers, and their officials are dogs;
 they go out and awaken the sleeping people to harass them.
 The public servants inflict wounds with their nails.
 The dogs lick up the blood that is spilled. 1288

ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਅਥਵਾ ਰਗੋ-ਰੋਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨੀਵੀਆਂ ਇਖਲਾਕ-ਹੀਣ ਰੁਚੀਆਂ ਧਸ-ਵਸ-ਰਸ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਲੋੜੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਤੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ 'ਧਰਮ' ਦਾ 'ਪੰਘੁੜਾ' ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਇਖਲਾਕੀ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤਿਅੰਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਖਲਾਕੀ ਗਿਰਾਵਟ (moral degeneration) ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਸਾਡੇ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੂੜੇ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ !

ਬਾਹਰਿ ਕੀ ਅਗਨਿ ਜਯੋ ਬੁਝੈ ਜਲ ਸਰਿਤਾ ਕੈ
 ਨਾਉ ਮੇ ਜੋ ਆਗ ਲਾਗੈ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬੁਝਾਈਐ।
 ਬਾਹਰ ਸੈ ਭਾਗ ਓਟ ਲੀਜੀਅਤ ਕੋਟ ਗੜ
 ਗੜ ਮੈ ਜੋ ਲੂਟ ਲੀਜੈ ਕਹੋ ਕਤ ਜਾਈਐ।
 ਚੋਰਨ ਕੈ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਏ ਸਰਨ ਨਰਿੰਦ ਗਹੈ
 ਮਾਰੈ ਮਹੀ ਪਤਿ ਜੀਉ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਚਾਈਐ।
 ਮਾਯਾ ਡਰ ਡਰਪਤ ਹਾਰ ਕੁਰ ਦੁਾਰੇ ਜਾਵੈ
 ਤਹਾ ਜੋ ਵਿਆਪੈ ਮਾਯਾ ਕਹਾ ਠਹਿਰਾਈਐ।
 (ਕ.ਭਾ.ਗੁ. ੫੪੪)

6. ਭਾਈਚਾਰਕ (social) ਬੰਧਨ—ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ (rituals) ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਤੇ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਛੱਡਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਜਨਮ, ਮਰਣ, ਮੰਗਣੀ, ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਤਨਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ, ਖਿਲਾਰੇ ਵਾਲਾ ਦਿਖਾਵਾ ਤੇ ਖਰਚੀਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੋਚਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਦਬ ਕੇ ਖਲਕਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੀ ਤਾਲੀਮ, ਨਵੀਂ ਸਭਿਅਤਾ (modern civilization) ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖਿਆਲਾਂ (scientific thinking) ਦੇ—ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ (rituals and traditions) ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਫਜ਼ੂਲ ਦਿਖਾਵੇ ਕਰਨ ਦੀ ਦੌੜ (competition) ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

These low, immoral inclinations have penetrated, infiltrated, permeated every aspect of our lives or every part of our body and we are suffering intensely from their unnecessary 'bondages'.

Our country has been acknowledged as the 'cradle' of 'religions', but this moral degradation has greatly increased in our country.

Our religious were (meant) to uplift us from this moral degeneration but when our so called religions too are entangled (or trapped) in the superstitions of these rites-rituals, then what can be the condition of the poor masses.

Fire burning outside the stream can be extinguished with the water of the stream, but if the boat in the river catches fire how can that be extinguished?

Escaping from the attack of a robber while out in the open, one can run and take shelter in a fort or other such place, but when someone robs within the fort, what can be done then?

If for fear of thieves one takes refuge with a ruler, but if the ruler starts punishing, then what can be done?

Fearing the dragon – net of worldly compulsions, if one goes to the door of the Guru, and if maya overpowers him there too, then there is no escape.
 Kabet Swayye BG 544

6. Social Bondages - We are all tightly shackled in the 'bonds' of social rituals and despite extreme suffering, instead of lessening or leaving them we are in fact increasing them. We have made our births, deaths, engagements, marriages and many other social festivals so complex, elaborate, showy and expensive that besides the inconvenience, the people are suffering under the weight of unnecessary expenditure.

Despite our education, modern civilization and scientific thinking – we, instead of making an effort to break these unnecessary and painful rituals and traditions, are in competition to surpass others in such worthless display or publicity.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—

ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦ ਲੜਕੀ ਦਾ ਨਾਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਰੁਪਿਆ 'ਸ਼ਗਨ' ਦੇ ਕੇ ਕੁੜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੁੜਮਾਈ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅਸੀਂ ਇਤਨਾ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ 'ਰੋਕਾ', ਫੇਰ 'ਠਾਕਾ' ਤੇ ਫਿਰ 'ਸ਼ਗਨ' ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੜਮਾਈ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਹੋਰ ਰਿਵਾਜ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਤਨਾ ਦਿਖਾਵਾ ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਹਰ ਪੁਰਸ਼ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ (compete) ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਭੀ ਰੀਸੋ-ਰੀਸੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਭਾਈਚਾਰਾ (society) ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਕ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਲਈ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਤੇ 'ਮਹਿੰਗਾ' ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਤੇ 'ਦਾਜ਼' ਦੀ ਭੁੱਖ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਧਦੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਛੇਤੀ ਆਵੇਗਾ ਜਦ ਲੋਕੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗਿਆਨੀ, ਧਿਆਨੀ, ਵਿਦਵਾਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਦਿਖਾਵਿਆਂ ਤੇ 'ਦੁਖਦਾਈ ਬੰਧਨਾਂ' ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਖੁਦ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਭਿਅਤਾ (modern civilization) ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਮਾਸੂਮ ਲੜਕੀਆਂ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਕਾਰਣ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਜ ਦੇ 'ਅੰਗੀਠੇ' ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਗਰਭ ਅੰਦਰ ਬੱਚੇ ਬਾਬਤ ਨਿਰਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਮਦੀਨ ਬੱਚੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗਰਭ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਦਾਜ਼' ਦੇ ਭੈੜੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅਣਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਦਾ 'ਖੂਨ' ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਵਾਇਤੀ 'ਭਾਈਚਾਰਕ ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਅੱਜੇ ਨਿਰਦਈ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ 'ਪਾਪ' ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਜਿਥੇ

One example is being given of these useless and distressing rituals and traditions –

In the past when a girl was engaged, just one rupee was given as 'shagan' or cash gift to perform the engagement. Now we have complicated the engagement ceremony so much that we first have 'roka' (reservation), then 'thakaa' (preliminary ceremony to the formal engagement), followed by the giving of the 'shagan'. Other practices of engagement and marriage are being added according to the fancy of the mind, and so much display and unnecessary expenditure is (truly) amazing. To carry out such practices every one is competing with one another to put up a better show as a result of which the greed of the bridegroom's family also increases imitatively. In this way, our society entangled in these social bonds is weakening and suffering. The result is that it has become very difficult and expensive for a poor man to get his daughter married. If our attitude of 'showing off' and the strong desire for dowry continues to increase like this, then that time will come soon when people experiencing hardship will kill their daughters as soon as they are born – just as it was done in the past to save them from the tyranny of the Moghuls. But the regretful thing is that our sages, meditators, scholars, religious leaders, social reformers, instead of stopping or lessening these worthless displays and 'distressful bondages', are themselves being carried away by them. How painful it is that even in the current modern civilization many innocent girls are compelled to commit suicide because of the 'bondages' of such worthless practices and are sacrificed on the 'funeral pyre' of dowry.

Nowadays it is possible to get the details of the child while it is still in the womb. If it is known that the child in the womb is a 'female' then it is aborted. In other words to escape the bad practice of 'dowry', the unborn girl is murdered and this is not regarded as a sin.

We have become so immersed in these traditional 'social bondages' that parents are left with no feelings of (what is) immorality and (what is) morality). Such cruel tyrannical 'sins' occur only in this country (India) – where

L90.12

ਅਜੋਕੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਲੜਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਇਹ ਜੁਲਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ 'ਦਾਜ ਦੇ ਬੰਧਨ' ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘੜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਐਸੇ 'ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ' ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ, ਅਥਵਾ ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਜਾਤ-ਪਾਤ-ਕੌਮ-ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ 'ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ' ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਦਲਦੇ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਅਤੇ ਬੇ-ਮਾਨੇ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਥਵਾ ਵਹਿਮਾਂ ਤੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ 'ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲ' ਅਥਵਾ 'ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ' ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਫਿਰ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਯਾ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ—ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ 'ਲੋਕ-ਪਚਾਰਾ' ਅਥਵਾ 'ਲੋਕਚਾਰੀ' ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।

7. ਗਿਆਨ (philosophy) ਦੇ ਬੰਧਨ—ਇਹ ਬੜੀ ਸੂਖਮ ਜੰਜੀਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਆਨੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਅਥਵਾ ਫਿਲੋਸਫੀ ਦੀ ਪਾਣ ਚੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਏਧਰ-ਉਧਰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਡੰਡੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਐਸੇ ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜੰਗਲ ਦੇ ਇਸ 'ਗੋਰਖ-ਧੰਧੇ' ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ 'ਬਾਲ-ਕੀ-ਖਾਲ' ਨਿਕਾਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਫਿਲੋਸਫੀਆਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜੇ ਮਨ ਫਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਯਾ ਸ਼ੰਕਾ ਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸ ਹੋਰ ਸ਼ੰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਯਾ ਫਿਲੋਸਫਰ ਹਰ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣੀ, ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਪਰਖਦਾ, ਤੋਲਦਾ ਤੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੁੱਧੀਮੰਡਲ ਵਾਲੇ 'ਕੀ', 'ਕਿਉਂ', ਤੇ 'ਕਿਵੇਂ' (what, why and how)

there is a abundance of today's religions. In other countries there is no distinction between a boy and girl, as such the girl does not suffer such cruelties. These 'bondages' of 'dowry' are self created by us as result of which we suffer greatly and earn or 'cultivate' sins.

Such 'rituals and traditions' are indeed carved or fashioned by ourselves through our society.

In every caste-community-country there are distinct 'rituals and traditions' of various types and they keep on changing too.

We continue to experience to experience extreme suffering from these useless and meaningless rituals and traditions or superstitions.

These bonds of rituals and traditions are not even compelled by 'religious rules' or 'government laws'.

Even then we have no courage to break or change them because we are firmly gripped in the bonds of 'pleasing people' or following the way of the world.

7 The Bondages of Philosophy – This is a very subtle chain about which the learned and the scholars themselves are not aware of because (their) mind is influenced or coloured by the intellectual knowledge or philosophy.

In dense jungle, there are many foot-paths crisscrossing – everywhere, made with the feet of the animals. These paths do not indicate any direction.

If some human being enters such thick jungle, then he gets entangled in the jungle's maze and coming out of it becomes impossible.

Similarly, if the mind gets entangled in the jungle of complicated philosophies of the sharp intellect's ability to 'skin hair', then it becomes impossible to come out of it. If one point or doubt is cleared, then ten others doubts emerge or arise.

The reason for this is that a scholar or philosopher evaluates, weighs every point with his sharp intellect and then gets the result. We, from the realm of the intellect

L90.13

ਦੀ ਖੋਜ (analysis) ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਖੁੱਭੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੱਢਲਾ 'ਅਸਲੀ ਨੁਕਤਾ' ਲਾਂਭੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਯਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ 'ਬੁੱਧੀ' ਦੇ ਗਿਆਨ ਯਾ ਫਿਲੋਸਫੀ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜਦ ਤਕ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਸਾਡੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ' ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ—ਤਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ 'ਬੰਧਨਾਂ' ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਤੇ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਝਲਕਾਰੇ, ਰਸ, ਰੰਗ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਾਂਗੇ ।

ਜੇਤੀ ਸਿਆਨਪ ਕਰਮ ਹਉ ਕੀਏ ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਪਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੪)

ਸਿਆਨਪ ਛਾਹੂ ਕਾਮਿ ਨ ਆਤ ॥

ਜੇ ਅਨਰੂਪਿਓ ਠਾਕੁਰਿ ਮੇਰੈ ਹੋਇ ਰਹੀ ਉਹ ਬਾਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੬)

ਪੜਿ ਪੜਿ ਭੂਲਹਿ ਚੋਟਾ ਖਾਹਿ ॥

ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੬)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੨੮)

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਹੀ ਹੋਤੁ ਫੁਟਾਰਾ ॥

ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਆਗਲ ਭਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੭੮)

ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੫)

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਕਟਾਖ ਵਰਤਿਆ ਹੈ—

“ਬੇਠ ਵੇ ਗਿਆਨੀ ਬੁਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ,
ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਸਾਡੀਆਂ ਲਗ ਗਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ—

“ਕੀ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਕੀ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਖਪ-ਖਪ ਮਰੇ ਸਿਆਣੇ ।

ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਪਵੇਂ ਉਸ ਰਾਹ ਜਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਰਾਹ ਪੂਰ ਮੁਹਾਣੇ ।

ਭਟਕਣ ਛੱਡ 'ਲਟਕ' ਲਾ ਇਕੋ, ਖੀਵੀ ਹੋ ਸੁਖ ਮਾਣੀ ।

ਹੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋ ਮਸਤੀ ਚੰਗੀ, ਰਖਦੀ ਸਦਾ ਟਿਕਾਣੇ ।”

are so immersed in the analysis of what, why and how, that the original 'real point' is left aside or forgotten.

This is the play of the *triguni* (three phased) intellectual realm - in which our mind remain engrossed and we remain imprisoned in the knowledge and philosophy of our limited 'intellect'.

As long as intuitional knowledge does not well (even) as we abide in the company of *sadh* through guru's grace, in our innermost consciousness, the company of the holy, so long we will remain in the 'bondages' of doubt-fallacy of the limited intellectual realm and will stay deprived of the spiritual realm's intuitional flashes, relish, colour and love of one's inner being.

1 *The more clever tricks I tried, the more bonds I was saddled with. 214*

2 *Cleverness is of no use at all. Whatever my Lord and Master deems to be right - that alone comes to pass. 496*

3 *Reading and studying, one becomes confused, and suffers punishment. By great cleverness, one is consigned to coming and going in reincarnation. 686*

4 *Everyone speaks of wisdom and meditation; but bound in bondage, the whole world is wandering around in confusion. 728*

5 *By all sorts of efforts, people do not find salvation. Through clever tricks, the weight is only piled on more and more. 178*

6 *Even with great cleverness, the fear of death clings to you. 265*

Bhai Sahib Dr. Veer Singh has used very beautiful sarcasm for these intellectual scholars –

'O scholar, (while) you sit in the prison of intellectual realm, Our deep friendship has been established in the land of emotions and passions.'

Similarly in one other place another beautiful opinion is expressed –

'Lamenting, what happened, how and why it happened, the wise die. O life, why do you tread that path, which is filled with guides such as these. Give up the struggle, love only the One, and become joyously peaceful (Being lost in)Intoxication (of Naam) is better than alertness (for) it keeps one connected.'

8. **ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ**—ਕੁਦਰਤ ਅੰਦਰ ਨਵੀਨਤਾ ਦੀ ਸਹਿਜ ਚਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸਹਿਜੇ ਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ, ਬਦਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਨਵੀਨਤਾ ਅਥਵਾ 'ਫੈਸ਼ਨ' ਦੀ ਚਾਲ ਬਹੁਤ 'ਮੱਧਮ' ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਫੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਚਾਲ 'ਮੱਠੀ' ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕਪੜੇ ਆਦਿ ਹੰਢਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕਪੜੇ ਸੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ।

ਪਰ ਅਜਕਲ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ 'ਜੀਵਨ-ਚਾਲ' ਬੜੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ 'ਫੈਸ਼ਨ' ਭੀ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕਪੜੇ ਹੰਢਾਉਣ ਦਾ 'ਚਾਅ' ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹੋਰ ਨਿਤ-ਨਵੇਂ ਫੈਸ਼ਨ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕਪੜੇ, ਬਿਨਾ ਹੰਢਾਏ ਤੋਂ ਹੀ, ਤਿਆਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਬਦਲਵੀਂ ਚਾਲ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ—

ਸਾਡੇ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ 'ਕਮੀਜ਼ਾਂ' ਗੋਡਿਆਂ ਤਾਈਂ ਲੰਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ, ਫੇਰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਲੰਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਗਿੱਟਿਆਂ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ-ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਫਿਰ ਆ ਗਈਆਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੈਂਟਾਂ (pants) ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਭੀ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ 'ਪੈਂਟਾਂ' ਦੇ ਫੈਸ਼ਨ ਬਦਲ ਗਏ ਤੇ ਪੈਂਚੇ 24" ਦੇ ਹੋ ਗਏ—ਜਿਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਤੁਰਦਿਆਂ-ਤੁਰਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪੈਂਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਰ ਫਸ ਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਚੌੜੀਆਂ ਪੈਂਟਾਂ ਨੇ 'ਘੰਟੀ' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ((bell-bottom) ਸ਼ਕਲ ਧਾਰ ਲਈ—ਜੋ ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਹੇਠੋਂ ਪੈਂਚੇ 24" ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਅੱਜ ਕਲ ਇਹ ਪੈਂਟਾਂ ਪੈਂਚਿਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਤੇ ਉਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਇਕ 'ਪੰਨ੍ਹੇ' ਦੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ, ਹੁਣ ਨਵੀਨ ਫੈਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ 'ਦੁਹਰੇ ਪੰਨ੍ਹੇ' ਦੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ, ਧਿਆਨ, ਵਕਤ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ 'ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤੀ' ਅਥਵਾ ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਅਜਾਈ (waste) ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

L90.15

8 **Slavery of Fashion** – In nature newness or novelty has spontaneity in its flow. Acceding to this flow or momentum everything spontaneously keeps changing in the flow of 'hukum' or command according to which everyone has to mould his life.

In olden times the pace of newness or 'fashion' was very slow and the pace of forsaking the old fashion and adopting the new fashion was gradual. In this way the old fashioned clothes etc. were used until they were worn out and only then new fashioned clothes were sewn.

But nowadays the 'life-pace' of human beings has become very sharp or racy and together with this our fashions too keep changing rapidly. The enthusiasm or joy of wearing out the outgoing fashion has yet to be fulfilled when ever new fashions make their appearance. Thus we have to abandon clothes of the previous fashion without them being worn out.

Some examples of the changing pace of fashions are being given here –

With our own eyes we have seen that 'dresses' of ladies used to be up to the knees; then gradually they became longer and longer until they reached the ankles. After some time, these dresses became shorter and shorter again until they reached the knees.

Similarly men's pants used to be very tight (so much so) that it was even difficult to sit crossed-legged. Then the fashion of the 'pants' changed with the width of the lower opening becoming 24" – as a result of which some people used to fall when the wide lower ends of the trousers got entangled while walking. Soon after that these pants took the appearance of a 'bell' (bell bottom) – they were tight at the knees but the width at the lower end was even more than 24". Nowadays these pants have become tight at lower end and loose at the upper end.

Earlier our turbans used to be of one single 'width'. Nowadays according to the new fashion it has become customary to use turbans of double width.

With the rapid changes of fashions a great deal of money, focus, time and energy are being wasted in 'fashion worship' or fashion slavery.

L90.15

ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਡੇ 'ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ' (make-up) ਦੇ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪਾਊਡਰ (powder), ਕਰੀਮ (cream), ਰੰਗ (colouring) ਆਦਿ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਦੁਕਾਨਾਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ, ਵਕਤ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਜਾਇਆ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉੱਚੇ ਵਿਚਾਰ (simple living and high thinking) ਦੇ ਉਤਮ ਸੁਖਦਾਈ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ—ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ 'ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤੀ' ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਪੈਯੇ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੬)

ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਅੰਕਿ ਚੜਾਵਉ ॥

ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਪਹਿਰਿ ਹਢਾਵਉ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥

ਕਿਆ ਪਹਿਰਉ ਕਿਆ ਓਚਿ ਦਿਖਾਵਉ ॥

ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ ਗਲਿ ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ॥

ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ ਵੂਲ ਗੁਲਾਲਾ ॥

ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਭਾਲਾ ॥੨॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੫)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿਚ ਭੀ 'ਫੈਸ਼ਨ' ਆ ਵੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਦਾ-ਸਵੱਛ-ਸੁਖਦਾਈ-ਸਿਹਤਯਾਬ ਭੋਜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਤਲ-ਭੁੰਨ ਕੇ, ਕਿਸਮ-ਕਿਸਮ ਦੇ ਚਟਪਟੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੇਸਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅੰਸ਼ਾਂ (vitamins etc.) ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਦੀ 'ਚੋਸਟਾ' ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ—ਪੂਰੀਆਂ, ਕਚੋਰੀਆਂ, ਪਕੌੜੇ, ਪਰੌਠੇ, ਅਚਾਰ, ਮੁਰੱਬੇ, ਕੇਕ, ਮੀਟ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਸਨਾ ਦੀ ਚੋਸਟਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

Besides the fashions of clothes very rapid changes are taking place in the fashions of 'make-up'. Various types of powders, creams, colouring etc. and every other means of make-up are found in abundance in shops.

We have tremendously increased this fashion of make-up with the result that a great deal of our attention, time and money are spent in vain.

Abandoning the excellent peace-giving teachings of simple living and high thinking and becoming subordinate to base-sensual desires, we are suffering physically, mentally and economically in 'fashion-adoration'.

1 *O Baba, the pleasures of other clothes are false.*

Wearing them, the body is ruined, and wickedness and corruption enter into the mind. 16

2 *I may anoint my limbs with sandalwood oil.*

I may dress up and wear silk and satin clothes.

But without the Lord's Name, where would I find peace?

So what should I wear? In what clothes should I display myself?

Without the Lord of the Universe, how can I find peace? (1)

I may wear ear-rings, and a pearl necklace around my neck;

my bed may be adorned with red blankets, flowers and red powder;

but without the Lord of the Universe, where can I search for peace? (2) 235

In the same way fashion has entered our food and drinks. Instead of simpl-clean-peace giving healthy food, we deep fry, apply peppery spices of different types to God-given natural foods destroy their beneficial content such as vitamins etc. just to satisfy the desire of our tongue.

By way of an example – we fulfil the desire of the tongue through *pureean, kachaoreean, pakaurhay, prauthay, pickles, jams and marmalade, cakes, meat etc.* and numerous other types of food.

ਪੀਣ ਲਈ ਭੀ ਸਾਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਰਬਤ, ਚਾਹ, ਕਾਫੀ (coffee), ਕੋਕਾ-ਕੋਲਾ (coca-cola), ਬੀਅਰ (beer), ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਭੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਤਾਜ਼ੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਰਸ (fruit juice) ਸਿਹਤ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਜ਼ੇ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਭੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ ਜੋ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਗੁਣਕਾਰੀ ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦਵਾਈਆਂ (preservatives) ਪਾ ਕੇ ਡੱਬਿਆਂ ਜਾ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ 'ਬੋਹੀਆਂ' ਕਰਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਵਾਈਆਂ (preservatives) ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਚੌਂਕੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਲਫਾਂ (kitchen shelves) ਤੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਮੇਜ਼ (dining table) ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਮਨ-ਮੋਹਣੇ ਲੇਬਲਾਂ (labels) ਵਾਲੇ ਡੱਬਿਆਂ ਤੇ ਬੋਤਲਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ (decoration) ਅਥਵਾ 'ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤੀ' ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਠਾਈਆਂ (man made sweets) ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਭੀ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਰਸਨਾ ਦੀ ਚੋਸ਼ਟਾ ਦੇ ਇਤਨੇ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਿਆਂ-ਬੁਝਦਿਆਂ ਭੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਮਿਠਾਈਆਂ ਨੂੰ 'ਰੱਬੀ-ਮਿਠਾਈ' ਫਲ-ਫਰੂਟ ਨਾਲੋਂ, 'ਤਰਜੀਹ' ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ 'ਰਸਨਾ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ' ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ 'ਔਲਾਦ' ਅਥਵਾ ਅਗਲੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ 'ਰਸਨਾ ਦੀ ਚੋਸ਼ਟਾ' ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ 'ਸਿਖਾ' ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਭੀ 'ਤੰਗ' ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਵਾਧੂ ਆਮਦਨ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨੀਵੇਂ 'ਹਥਕੰਡੇ' ਵਰਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ॥

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਖਾਏ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੬)

Even for drinking, instead of plain water many types of syrups, tea, coffee, coca-cola, beer, alcohol etc. are habitually used – these drinks, besides being expensive are also harmful health wise. In contrast to these fresh fruit juice is very beneficial for health.

Similarly from among the numerous gifts of God, fresh fruits and vegetables are special boons which are very useful and beneficial for our health.

We put these beneficial fruits in tins or bottles and adding preservatives, we close them and later consume them 'stale'.

Everyone knows that these preservatives are harmful for health but still our kitchen shelves and dining tables are decorated with tins and bottles with colourful mind-attracting labels. In fact, this decoration or 'fashion-adoration' is harmful to our health.

On the other hand, man made sweets are harmful for health and are more expensive than fruits and vegetables.

We have become such slaves of the desires of the tongue that despite knowing and realising the facts, we are giving 'preferences' to harmful and expensive sweetmeats over the 'divinely-sweet' fruits.

It's just not that we ourselves are tightly gripped in this 'slavery of the tongue' but we are teaching our descendents or our next generation about the slavery of this 'desire of the tongue'.

This is the reason why our health is being ruined and we are becoming victims of various illnesses. From the economic point of view too our hands remain tight; this being the reason why we have to resort to corruption's etc. base trickery for the extra income.

O Baba, the pleasures of other foods are false.

Eating them, the body is ruined, and wickedness and corruption enter into the mind.

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮ-ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਦਾ—

ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ
ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਠੋਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ,

ਫੇਰ ਭੀ ਅਸੀਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਤਾਂਘ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਚਾਓ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ-ਸੰਤਾਂ-ਭਗਤਾਂ-ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਲਾਭਦਾਇਕ, ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਦੀਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ 'ਅਣਸੁਣਾ' ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ, ਸਮਝਣ ਯਾ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ !

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਅਥਵਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਭੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ, ਅਣਜਾਣੇ, ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ, ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਹੀ ਇਹ ਫੈਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਸਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਬੇਲੋੜੀ 'ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤੀ' ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ 'ਰਸਾਂ-ਕਸਾਂ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ' ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ 'ਫੈਸ਼ਨ' ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਧਸ-ਵਸ-ਰਸ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤੀ' ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਚਾਉ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ ਮੰਨਣ ਯਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ, ਬੁੱਧੀ, ਧਿਆਨ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਜਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਇਤਨੇ ਚਾਉ, ਧਿਆਨ, ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰੱਬ ਦੀ 'ਭਗਤੀ' ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਆਤਮਿਕ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

L90.18

The surprising thing is that –

no announcement is made,
no preaching is done,
no order is given,
no obligation or force is used,
no one is pushed forcibly

to adopt these various types of fashions, yet we of our own free-will automatically await these fashions with great expectations and becoming convinced, fulfil (our desire) with eagerness and zeal.

On the other hand, the beneficial, salvation-giving eternal teachings of religious gurus-avatars-saints-devotees-great souls are designed to make this and the next world comfortable and peaceful; we do read or hear them but through indifference we become 'heedless' and consequently do not feel the need to pay attention, understand or cultivate them.

The regretful thing is that our children or the future generation too are automatically, unknowingly, without any preaching, imitatively, learning this fashion-adoration and are becoming slaves to fashion.

We have become so immersed in the unnecessary 'fashion adoration' and the harmful fancy of pleasure that fashion has penetrated, infiltrated, permeated every aspect of our lives. 'Fashion-worship' has become our religion which we are ever ready to acknowledge or cultivate with great eagerness, zeal and faith filled desire. For the fulfilment of this much of our time, intellect, attention, effort and money are wasted.

If we meditate on God with so much eagerness, focus, faith-filled desire and love (as we show for fashion) then we can achieve spiritual salvation for this materialistic dreadful ocean.

L90.18

...../Lekh 91 continued